

SLOVENSKI GOSPODAR.

List ljudstvu v pouk in zabavo.

Izdaja vsak četrtak in vsakega polnoletnega v Mariboru s pošiljanjem na dom za celo leto 6 K, pol leta 3 K, in za šest let 1-50 K. Naročnina za Nemčijo 8 K, za druge tujerazpisne dežele 8 K. Kdor hoče sam po njej, plača na leto samo 5 K. — Naročnina se pošilja na: Upravištvo „Slovenskega Gospodarja“ v Mariboru. — List se špeshlja do odpovedi. — Čeje „Katoškega tiskovnega društva“ dobivajo list brez posebne naročnine. — Posamezni listi stanejo 12 vin. — Uredništvo: Koroska cesta šte. 5. — Rokopisi se ne vračajo. — Upravištvo: Koroska cesta šte. 5, sprejemna pisarna, inserate in reklamacije.

Za inserate se plačuje od enostopne peščivite za enkrat 24 vin, ali kar je isto, 1 kvadratni centimeter prostora stane 16 vin. Za večkratne oglase primeren popust. V oddelku „Mala razpisa“ stane beseda 5 vin. Prite lo gajvale vsaka peščivite 24 vin, izjave in Poslano 36 vin. — Inserate se sprejemajo do torika opolne. — Nezaprete reklamacije so pošiljane proste.

Nočejo.

Da je Spodnji Stajer slovenska zemlja, bo nam tudi najhujši nemškutar rad priznal. Toda ali smo mi gospodje na tej zemlji? Ves naš narod si želi združenja s svojimi brati na jugu ter je to željo tudi glasno izrekel. Toda Nemeo je naš gospod. Dne 2. septembra so se naši „gospodje“ zbrali v Mariboru, ter rekli: Slovencem ne dovolimo svobode, oni se ostanemo dalje pod našim bičem in jarmom. Na glavvarstvih se bodo še dalje zdiralali nad nami tujci, na sodiščih bodo nas zapirali tujci, na davkarijah nas prezirali tujci. Krčme, trgovine, podjetja, veleposestva, gradova bodo imeli tujci, mi raztrgane kočje in najslabša ter najmanjša posestva.

Svobode si želimo, narodnostnega miru si hočemo, napredka nas žeja, toda tujci so se dne 2. t. m. zbrali v Mariboru ter sklenili, da še nadalje ostanemo v verigah. Nočejo, da postanemo samosvoji, hočejo nas držati še nadalje pripete kot pse.

Ali bo res obveljala volja tujcev in se izjalovile naša želja? Ne vemo. Vlada je nemška in vrana ne izključe vrani oči. Toda eno vemo: v nas je nepremagljiva, neutošljiva želja, da vržemo raz sebe stoletni jarem, ki tako težko sloni na našem hrbtu. Mi nočemo biti več tla, na katera stopa trdi tujčev ševelj. Mi hočemo sami hoditi, sami delati, sami odločevati. Mi in cesar, drugega ne potrebujemo pri odločitvi naše usode, vsak drug nam je tujec, ki noče naše sreče, ampak svojo lastno. Nemoi so proti naši svobodi, ker bi nam koristila in njim ne bila v hasek. Žalostno, da so se našli bratje, četudi so to nemškutarji, ki so nas na zborovanju v Ptuju grdo izdali ter rekli, da še hočejo nadalje poljubljati bič, s katerim jih narodni nasprotniki tepejo.

Kadar želi hlapec, suženj več prostosti, pa je vsak neplemenit gospodar proti temu, da bi mu pošlo več prostosti. Kako torej naj pričakujemo, da bi nam tujci sedaj privoščili našo narodno, gospodarsko in prosvetno svobodo? Popolnoma v njihovem značaju je, da rečejo k vsemu, cesar mi želimo za

svoj ubogi narod: Nočemo!

Sužnji so vedno koprneli po svobodi in ni bilo sile, ki bi to željo mogla umoriti. Ali je slovenski narod že tako zaslužjen, da ga tudi misel na svobodo več ne gane in dvigne? Ne!

Nočejo naše svobode, a mi jo hočemo!

Kmet in vojska.

(Piše kmet iz Savinjske doline.)

Ko sem bil pred tremi leti prideljen kot kmet armadi, sem takoj uvidel, kako srečni so oni, ki so se kaj drugega izučili. Izšolani ljudje so se takoj poskrili po pisarnah, rokodelci po delavnicah, rudokopi so šli nazaj k svojemu delu, le mi kmetje smo ostali za vsa najslabša in najnevarnejša dela in opravila. Po pravici povem, da sem se pridružil takrat v mislih onim, ki so pred vojsko zapuščali svoje kmetijske domove in šli v svet za boljšo srečo, saj sem dooro vedel, kako malo uvažen je naš stan.

Spominjam se, ko smo pri raznih uradih čakali tako dolgo, dokler je bilo kaj boljše oblečenih, ki so prišli vsi poprej na vrsto kakor mi, nas pa je dajal na zadnje mesto; če celo v davkariji, kjer je le denar igral glavno vlogo, smo naleteli na take slučaje. Videl sem, kako je že marsikateri imel pripravljeno srednjega prsta, da bi potrkal, a ni se še upal iz strahu, da bi morebiti gospoda uradnika ne razžalil. Če je bil uljuden, kako smo ga hvalili, kako da je prijazen in vendar so storili uradniki le svojo dolžnost. Tukaj naj omenim eno stvar, ki je globoko vtisnjena v srce naših kmetov-vojakov, namreč zavedamo se, da nismo mi kmetje ona izobražena množica, ki se razume samo na ples in pohajkovanje. Ali v dobi vojske smo videli na onih, ki so nositelji napredka in kulture, mnogo, kar ne kaže izobrazbe in nam nihče ne more zapovedati, da naj to vzamemo za lepo in prav. Čital sem, da je slavni vojskovodja Radecki imenoval vojake svoje otroke. Blagor vojakom Radeckijevih časov!

Po dolgem času sem bil malo na dopustu. Na mizi je ležal poziv za oddajo žita, na občini sem izvedel, da mora občina preskrbeti več vagonov krme. Kje in odkod bodo vse to vzeli? Kajti strašna je bila suša, vse leto ni bilo skoraj nič dežja. Da, po mapah in zemljiških polah je lahko računati, koliko

ne tuintam pridelali, ali narava ostane neizprosna narava, letos neusmiljena, s strahom in obupom gleda že ljudstvo sedaj v prihodnost. In nekaj je, kar se ni, ker ne računam in ne upoštevam, to so berači današnjih dni na kmetih. Vsak dan je obiskalo kmetijske do 20 beračev, bodisi lačni vojaki, domači reveži ali begunci. Dokler je bilo kaj, so ljudje dajali, ali pomanjkanje se prikazuje tudi tam, kjer si mnogi še domišljajo, da je vsega zadosti. Naj bi vendar vlada to upoštevala, saj hranijo kmetje one, ki bi jih vlada morala. Pomoči pri kmetih pa že iščejo tudi mnogi mestni uradniki, kojim je že odpadla ona nekdanja visokost in dostojanstvo. Da, želedec je neizprosni! Kmetstvo ljudstvo bi rado vsem pomagalo in ustreglo. Zato se še mnogi zadovoljno vračajo nazaj v mesto, ker so dobili še to in ono. Ti ljudje pa bi naj nesli v mesto tudi zavest, da gre kmetu drugo mesto in druga čast. Zlato se v ognju čisti, tudi mi smo se v vojski mnogo naučili. Naj pa bi se kaj naučili tudi naši gospodje, s kojimi bo spet naš kmet obvečan, da pridemo do tega, kar zares in upravičeno želimo.

Mnogokrat se sliši prerakanje, kdo stori največ v današnjih dneh. Klobuk doli v tem oziru pred kmetom, oziroma pred kmetiskim žentvom! Mnoga kmetica je danes gospodinja, dekla, pestunja, gospodar, hlapec; biti mora sploh vse. Pred vojsko se je reklo, da ji pripada le oskrba hiše in otrok.

Se dodatek k mojim izvajanjem! V moji bližini sta morala oba sinova starega očeta, ki je vdovec in je popolnoma sam ostal, k vojakom. Delal je potem prošnjo za podporo. Prišel je odgovor, da je preveliko posestvo, da ne dobi podpore; potem pa je naredil prošnjo, da bi mu vsaj enega sina oprostili za malo časa. Dobil je odgovor, da je posestvo premalo. Pravica, kje si? Mnogo sem slišal, da so za časa vojske bolj zdravi, posebno v mestih. Blagor jim! Vemo tudi, kaj to pomeni. Med kmeti pa je danes toliko boleznih in smrti, da še ni bilo nikdar toliko. Saj ni čudo! Lok, preveč napet, počni, ljudstvo, v delu presiljeno, opeša in pada. Tako so torej kmetove dobrote današnjih dni. Savinjski kmet.

Kodaj se naj sadje obira ali trga?

A. Kosi. Središče.

Čudno vprašanje, kaj ne? Ko vendar vsakdo ve, da takrat, kadar je popolnoma razvito, ali kakor

LISTEK.

Vojni spomini.

(Januš Golec.)

(Dolje.)

Da se odloči zmaga, so splezali Rusi iz hiše na podstrešje in zažgali streho. Gost dim je zakolobaril proti nebu. Krik in vpitje je zavrtinilo še hujše, divjeje in ljuteje. Artilerija ni upala vmes poseči ne naša ne nasprotna, ker se je bal vsak za svoje.

Začeli so kričati naši ter Rusi raz postojank, spodbujajoč in bodreč bodrilce. Od naše strani se je spustilo nekaj vojaštva navzdol, da bi pomogli našim; isto so posneli tudi Rusi.

Kaj storiti, da se odloči boj na to ali na ono stran?

Naši topovi so zagrmeli in granate so prifrčale in bobnile v bližino hiše. Rusi so se začeli umikati počasi nazaj po predoru proti svojim zakopom. Naše topništvo je poganjalo vedno gostejše granate in šrapneline nad hišo boja, klanja, ognja, krika in — smrti. Streha je bila že pogorela in se podrla, plameni so že švigali pri oknih in durih. Sedaj pa je begalo vse, kar ni bilo težko ranjenega ali mrtvega, proti našim ali proti ruskim postojankam.

Pri tem obojestranskem pobegu smo opazili, kako je hrushkal naša Rus skozi goreče duri z ene

moglim Avstrijcem preko ram. Dospelvi na plano, se je zvedavo oziral naokrog. Potem pa je začel z vso preostalo silo in močjo kobacati proti našim postojankam. Prisopilal je do nas z nezavestnim našim nadporočnikom in se zgrudil tudi sam od onemoglosti. To je bil prvi in zadnji slučaj, kar sem jih videl jaz, da je ravnal Rus tako plemenite ustaljeno. Rus in nadporočnik sta si pomagla do zavesti pri nas, potem sta pa odromala oba skupne v naše belece.

Nam je pogelnila patrolja 20 mrtvih in 15 ranjenih. Sovražne izgube so morale biti večje, ker so vsi Rusi, ki so bili zažgali streho, zgoreli.

Po tem spopadu se ni držnil sovražnik ves teden v vas. Sele po preteku enega tedna sva opazila z našim adjutantom, kako se spuščajo Rusi skokoma v globoko grabo pred vasjo, da bi se počasi zbrali v krdele in se porazlezi na rop in krajo. V oni grabi je čepelo 32 ruskih mož. Poklicala sva artilerijskega stotnika in mu pokazala mikaven cilj. Obsul je grabo z granatami ter šrapneli in oddal na 32 mož 51 strelcev. Nobeden Rus ni pokukaval iz grabe, vse je bilo videti mirno tiho, kot da so vsi zadeti in pobiti na smrt.

Artilerist si je mel v vidnem zadovolju roke, češ: tako strelja moja baterija! Mi dva sva mu čestitala k očitnemu uspehu; stotnik se je poslavljaj, da javi svoj artilerijski čin gospodarju pri diviziji.

Predno nama je izginil artilerist izpred oči, — sem se ozrl še enkrat na ono grabo domnevane ruske smrti. Rus za Rusom je kobacal iz nje in jo ubiral po hribu navzgor! Vseh 32, kolikor se jih je bilo poskrile v jarek, je korezale nazaj; niti enega

ni manjkalo, še šepal ni nobeden. Naš artilerist se je začarano obrnil, zinil in rekel:

„Kaj takega je nemogoče!“

Pa tudi v svetovni vojni se dogajajo razni čudeži!

Odšel so obiskovali Rusi Zdynijo vedno pogosto. Živino so že bili odgnali vso do zadnjega repa, ropali so krompir in žito. Z našimi so se srečali malokodaj; pa pri nobenem snidenju se niso Rusi predali, ampak se postavili vsedržno zapeljivega: stati v neznosnem zimskem mrazu v brezdelju poleg tople kurjenih bajt in hiš? Koga bi ne premagala skušnjava, da bi se pogrel vsaj za nekaj minut? In tem za vse človeške ude privlačnim skušnjavam gorkote so se vdajali tudi naši stražarji. Teh stražnikov so nam Rusi mnogo polovili, zalotili so jih pri ogrevanju po hišah in bajtah. Na vso moč so dražili ti prestopki stroge, s krvjo pisane vojaške postave poveljnika našega regimenta. Če bi se ti slučaj gretja straž ponavljali, je grozil s smrtjo.

Nekega večera pritira straža od 87. pešpolka k nam našega prostaka, katerega so ti zalotili, ko je zapustil stražo ter se je grel in jedel v bajti dober krompir. Major je pri tej izpovedi gubančič v srđitih gubah šele in vsi smo znali: zajetnik je za-

pravimo, kadar je zrelo. A' kedaj je zrelo? Na to vprašanje nam odgovori ljudska prislovica, ki pravi, da „zrelo jabolko samo odpade.“ A' če bi se ravnali po tej prisloviči, čakali, da bi vsak sad sam odpadel, ne vem, ka o dolgo bi trajalo, da bi bilo vse sadje pospravljeno. Se sredi zime bi na bili gotovi s pobiranjem in s spravljajem sadja.

Kedaj je torej sadje zrelo? Če tudi je zrelost pri različnih vrstah sadja različna in se ravna po zemlji, po rani ali bolj pozni letini in po podnebnju, vendar je to zrelost pri vsakem sadju lahko spoznati. Pri jabolkih in hruškah (in ta sad imam tu v prvi vrsti v mislih) je merodajna semenjača in barva pešk. (Semenjača je, kakor znano, oni prostor v peškastem sadju, ki hrani v sebi seme ali peške.) Dokler peške niso povsem razvite, se drže tesno semenjače. V tej nezreli ali nerazviti dobi so peške po barvi blede. Ko pozneje sad vedno bolj in bolj dozoreva in naposled dozori, postanejo celice, katere hranijo v sebi seme, votle in barva pešk se zajedno izpremeni: pri jabolkih porjavijo, pri hruškah pa poržni — to je torej gotovo znamenje, da je sad zrel.

Sicer pa razločujemo dvojno zrelost sadja, in sicer drevesno in ležavno. Pri poletnem sadju, to je pri takem, ki je že z koncem septembra ali še prej užito, se ujema drevesna zrelost z ležavno, t. j. sad je zvečine takoj ali vsaj v prav kratkem času na to užito, ko smo ga vzeli z drevesa. Ni torej potrebno, da bi se moral prej ležati, da se še dalje razvije in da dobi sad vse znake svoje plemenitosti, kakor je to pri drugem sadju, jesenskem in zimskem, vedno potrebno.

Drevesna zrelost se pozna na peškastem sadju tudi po zunanjsčini: lupina je postala bolj svešla, rdečkasta ali rumenkasta, meso je dobilo slajši okus in pecelj se odtrga lahko od veje, ako sad nekoliko zasušes. Pomni dobro, ako se pri večini sadja na kakem drevesu pretrga pecelj v sredini, ko ga otrešas, pusti, da še bolj dozori.

Kaj je ležavna zrelost? Znano je, da jesensko in zimsko sadje ni takoj užito, ko ga vzamemo z drevesa, to mora, kakor sem omenil to že zgoraj, še nekoliko časa ležati, da postane ne samo užito, a še tudi bolj nežnega, finega okusa. Jesensko sadje — to je ono, ki je užito od meseca oktobra do srede meseca novembra — rabi 2-3 tedne do popolne ali ležavne zrelosti; zimsko sadje — to je ono, ki ga uživamo od srede novembra do majnika ali še dalje — rabi 6 tednov do pol leta, predno se povsem razvije.

Čim pozneje nastopi ležavna zrelost kakoga sadja, tem dalje mora ostati na drevesu, zakaj temu primerno doseže tak sad tudi pozneje svojo drevesno zrelost.

Pri zimskem sadju, ki ga mislimo porabiti za napravo sadjevca (jabolonice ali hruškoviec), pa ne škoduje toliko, ako ga otresemo pred drevesno zrelostjo, pač pa se maščuje to pri sadju, ki ga mislimo shraniti za trgovino ali za lastno zimsko uporabo. To je pri takozvanem namiznem sadju.

Nekatere vrste jabolok — zlasti rajnete ali kosmači, po domače ledernice — je treba zelo pozno vzeti z drevesa, sicer se pri ležanju njih koža zgubanjči, sad ovne in ima le na pol razvit okus.

Naj bude dovolj za danes! Ako najde kak sadjar v pričujočih mojih vrsticah kak migljaj za letošnje spravljaje sadja, dosegel sem s tem spisom popolnoma svoj namen. Sicer pa moram žalibog ome-

niti, da so sedanje vojne razmere in z njimi zveza na vsestranska tésnost življenja, da so nekateri stoji pozabili docela na sedmo božjo zapoved; kradejo vse, do česar pridejo, in njihovi dolgi prsti tudi sadju ne prizanašajo. Kdor torej letos z vso pozornostjo ne čuva svojega sadja, pa čaka na popolno drevesno zrelost, ta bode imel konečno pač malo spravljajati.

Ohranitev sadja brez sladkorja.

V vsakem gospodinjstvu se dajo pripraviti s priprostimi sredstvi in brez sladkorja stanovitni sadni izdelki, kakor s sušenjem, z izparivanjem, razgravanjem (sterilizacijo) in neprodušnim zapiranjem. Ker primanjkuje sladkorja in ker je sadje zelo drago, naj se opuste vsi nezanesljivi načini konserviranja in pa tisti, pri katerih je treba veliko sladkorja, kakor n. pr. vino iz jagodičastega sadja, žele, s sladkorjem vkuhan malinovec, sirup, vkuhan sadje itd. Prednost je dati pa tistim konzervam, ki ne potrebujejo nič ali pa prav malo sladkorja, kakor je: suho sadje, sadna mezga ali marmelada. Pretežna večina sadja naj bi se tedaj na vsak način sušila in predelala v mezgo in marmelado.

Sladkor dodajamo sadnim konzervam predvsem zato, da jim izboljšamo okus; za konserviranje sladkor ni neobhodno potreben. Zato lahko osladimo sadne konzerve šele tik preden jih uživamo. To je posebno važno sedaj, ko tako manjka sladkorja; kajti malenkost, ki jo rabimo za vsakokratno posladkanje sadnih konzerv, si lahko v gospodinjstvu prihranimo. Priporočati pa moramo, da se sadna jed nekaj ur prej osladka, preden se prinese na mizo, da kislina pridejani sladkor pretvori (invertira), t. j.: izpremeni manj prebavni pesni sladkor v lahko prebavni sadni sladkor. Vsled tega postane jed bolj okusna, pa tudi veliko lažje prebavna. Ne zametujmo pri konserviranju prav ničesar, uporabimo tudi vse divje rastoče sadove (kakor borovnice, maline, murve, robidnice, brusnice, bezgove jagode, dr.) Za sadno mezgo ni treba uporabljati vedno samo po eno vrsto sadja, ampak mešamo lahko različno sadje, zlasti kisle s sladkim. Mešane mezge so jako priporočljive.

Vedeti moramo dalje, da se kot primeski sadni mezgi lahko s pridom uporablja korenje, buče in pa sladkorna pesa. Sladkemu sadju primešamo lahko eno tretjino, kislemu celo polovico teh pridelkov. S tem tudi štedimo s sladkorjem, ker ima korenje in sladkorna pesa obilo sladkorja. Vse te sadeže (korenje itd.) operemo, osušimo, sladkorno peso olupimo, zrežemo na kosce, samo za-se skuhamo, da so mehki, potem jih pretlačimo in tvarino zmešamo z razkuhanim sadjem in šele nato goste vkuhamo.

Niče naj se v sedanjih razmerah ne boji konservirati sadne izdelke za domačo uporabo s kemičnimi ohranjujočimi snovmi. Na ta način lahko zanesljivo in hitro predelamo velike množine sadja brez sladkorja in brez vseh drugih pripomočkov, ki se sedaj težko dobe in so predragi.

Priporočljiva ohranjujoča snov je benzoekislilatron (Natrium benzoicum, Natrium benzoat). Ga vzmemo 1 gram na 1 kilogram sadne mezge (celo 1/2 grama bi zadostovalo. Opomba ur.). Ta množina

— 1 gram na 1 kilogram sadnega izdelka) naj se pa natančno odtehta, ne pa približno odmeri, kar na oči.

Benzoekislilatron pridenemo še le potem, ko je izdelek že kuhan. Treba ga je v žlici tople vode raztopiti in dobro umešati. Kdor ima navado, da deno na vrh marmelade v spiritu, rumu ali salicilni kislini namočen papir, naj odslej v to svrhu uporablja raje benzoekislilatron (1 gram na liter vode).

Ako rabimo saharin namesto sladkorja, pazimo na sestavo, ker imamo saharin s 450-, 350- in s 110kratno sladkobo. Množino moremo takoj določiti po okusu. Dodajmo raji premalo kakor preveč, ker posladimo izdelek lahko pozneje, prehude in neprijetne sladkobe pa mu ne moremo odvzeti. Tudi saharin dodajmo šele nazadnje, ko je izdelek kuhan, ali pa malo pred uporabo.

Najboljši način sadnega konserviranja je sušenje, ki zasluži veliko večje pozornosti, kakor dosedaj. Dobro posušeno in pravilno pripravljeno suho sadje daje ravnokako dobra jedila kakor sveže. Za sušenje v malem ni treba nobenih posebnih priprav, razen male sušilnice za stedinik ali celo le nekaj les. Vsako mesnato sadje, ki je zrelo, se da sušiti. Preveč sočno in pa nezrelo sadje daje zatogel in nekusen izdelek, ki ima tudi slabo zunanost. Krastavo, piškavo, nagnito se da tudi uporabiti, če se primerno otrobi. Najbolje se suše jabolka, hruške in češnje.

Jabolka lupimo ali pa cele zrežemo v obročke, ali pa v krljce, peščiče odstranimo z nožem ali s strojem. Olupljena devamo v slano vodo (1% raztopina), kjer smejo ostati največ 20 minut. Obročki so suhi, ko se čutijo kakor usnje (še volni), ne trdi kakor kamen. Drobne hruške sušimo cele, debelejšje zrezane v 2-4 ali še več krljev. Peščiča ne izrezujemo, ker je mehko. Navadno jih tudi ne lupimo. Zveplanje sadja naj se v sedanjih časih opusti. Zlahkne hruške morajo biti za sušenje zrele, pa še čvrste (ne črne). Moštnice se morajo, preden jih denemo sušiti, umediti. Druga, ki se ne zmede (mačja glava n. pr.), se morajo pariti. Potem so lepše in pa boljše ter se hitreje suše.

Češnje se deno sušiti brez vse priprave (pecelje pač odstranimo). S početka jih denemo v nizko topilno (50 stopinj C), sicer počijo. Se le, ko so vele, ko ne dajo nič soka od sebe, ako jih več skupaj stisnemo v pesti.

Za suhim sadjem je sadna mezga najbolj važna. Izdelati se da iz vsakega sadja, tudi iz raznih divjih gozdnih jagod itd. Izdelamo lahko vsako vrsto sadja za-se ali pomešamo med seboj s prej imenovanimi sadeži (buče, pesa, korenje). V ta namen sadje peremo, snažno izrežemo gnilo, črvojedino in ga razrežemo. Jabolkam pridenemo malo vode, jagodičevje in koščičasto sadje kuhamo v lastnem soku. Potem vkuhava tako dolgo, da se primerno zgosti. Predolgo pa ni treba vkuhavati, ako nameravamo ohraniti izdelek s pomočjo sterilizacije, ali z ohranjujočimi snovmi. Tudi barva in aroma se bolje ohrani, če se predolgo ne kuha. Dovolj zgoščeno mezgo napolnimo v vroče steklenice in neprodušno zapremo in še steriliziramo pol ure pri 90 stopinjah C, ali pa dodamo na 1 kg mezge pol do 1 grama benzoekislega natrona. Priporoča se napol izdelano mezgo sproti napravljati, ko posamezne vrste sadja zorijo. Mešamo lahko pozneje.

Sadne sokove brez sladkorja delamo iz jabolk, hrušk in grozdja. To sadje ima tako ubrano sestav-

padel smrti! Obsodba iz majorjevih ust je bila prav kratka:

„Jutri boš ustreljen vpricho celega bataljona!“

Obsojenec, še mladenič, krepko lepa rasti in tako milo pogledujočih oči, je po teh majorjevih besedah uprl pogled v tla, solza mu je ušla po licu in molčal je. Ni prosil milosti, ni se zagovarjal: samo njegove poteze na obrazu in mladeniško osolzelo oko nam je pričelo, da smatra obsodbo za kruto, krivično in se čuti nedolžnega!

Odpeljali so ga in ga navezali celo noč k drevesu. Se živali privoščimo mir, predno se usmrti; Slovaka-vojaka se je trpinčilo pred smrtjo celo noč!

Ko so odvedli obsojenca iz naše kolibe, je meni zapovedal strogi major:

„Jutri bote imeli Vi nagovor pred usmrtitvijo vpricho celega bataljona in obsojenca! Pokazali bote v besedi, kako nekaj ostudnega, pred Bogom in javnostjo prokletega sta prostovoljna predaja in izdajstvo v vojni.“

Nikoli se nisem protivil pri vojakih kakemu povelju, temu sem se pa le uprl. Po prsih sem udaril in odklonil odločno:

„Gospod major, tega pa ne! Rabelj nisem bil in ne bom! Vam bi ta služba bolje pristojala, in ne meni!“

Gospod se je srdil, da ga je kar potresavalo od jeze. Požiral je srd v toliko, da mu ni pripuščal struge besed. Ni me več silil k trinoški službi, kajeri bi se moralo upirati vsako, vsaj količkaj človeško čuteče srce.

Zjutraj smo vstali in vprašal sem majorja, če vstraja pri snočičnji obsodbi? Odgovoril mi je rezka za:

„Da! Te je moja zadeva!“

Vzel sem Nitlo in križ, še pripravim ubogega obsojenca na smrt. Dospevši k njemu, sem ga ukazal hitro odvezati. Za to odrešitev me je hvaležno in mila pogledal, da se čutim danes omi rahli, nežne

nedolžni pogled. Tudi mene ni prosil, ni jadjikoval, z nekako moško srčnostjo je opravil krščansko dolžnost. Zapazil sem, da je v noči privezan k drevesu stopil na ono stopnico v vojaškem življenju, ko je človeku ljubša smrt nego neznošno življenje v muki.

Med tem časom, ko sem pripravil obsojenca na smrt, so obdelavali drugi častniki majorja, naj vendar prekliče to neznošno obsodbo. Če ga že hoče kaznovati na vsak način, naj ga izroči sodišču, katero ga bo sodilo. Ni ga ganilo prigovarjanje tovarišev. Ukazal je še enkrat:

„Ob 11 uri predpoldne se naj postavi vsa bataljon za fronto, da bo očitvidno prisostvoval usmrtitvi! Ta smrtna kazen bodi zdravilo za ves polk!“

Ukazano storjeno!

Bataljon so razvrstili v polkrogu krog že izkopanega groba. Obsojenec je moral stopiti v grob in major je stopil tik svoje žrtve in jo nagovoril vpricho bataljona z nezabnimi besedami, ki pa niso za javnost. Mislim, da se razumemo, če zaupam, da je več kot trinoška krutost, postaviti žrtev živo in pri polni zavesti v črni grob; zmerjati in psovati ubogega obsojenca, če bi bil tudi največji lopov, pa se je še pred smrtjo spravil z Bogom, kot največjega podleža, kot izmeček iz človeške družbe, ki zasluži smrt v odprtem grobu. Ni to živinska surovost?

Pri vseh teh izvanredno krutih predpripravah se je vedel pomilovanja vredni obsojenec uprav junaka, da smo ga kar občudovali vsi. Se svojih oči si ni pustil zavezati. Upiral je svoj pogled v tega majorja, kakor bi klical nad njega v zadnjih trenutkih prokletstvo.

Strelji so počili — žrtev se je zniknila v grob — — — zagrebli so ga — — —

Po končani strašni justifikaciji je pristopil k poveljniku major od bataljona, ga potrepal po rami in ga uslišnil preroško:

„Dobro si igral svoje ulogo! — Kaj počlovega se nisem doživel Reslej! — A tovariš, ta prizor se

bo — hudo maščeval!“

Ta prerokba, ta napoved maščevalne roke iz tovariševih ust je majorja preganjala, ga mučila in privijala noč in dan. Smrt nedolžnega branitelja domovine se je osetila smrtno na majorju še istega leta. Vendar o tem bom povedal na drugem mestu. Ta grd slučaj usmrtitve sem zabeležil za javnost radi tega, ker se je dolgal na najbolj surov in krut način, kar sem jih doživel jaz. — — —

Privadili smo se s časom onim hribom, snegu in mrazu. Vojaštvo je izmetavalo po cele dneve sneg iz jarkov. Kar so ga izmetali ves dan, ga je nadomestila noč. Bolj kot radi izmetovanja snega je bilo mostvo nevoljno, ker ni moglo iztakniti nikjer krompirja, da bi si kratili čas s kuho. Opazoval sem nekoga prostaka, ki se je plazil že drugi dan pod židnimi ovrkami v grabo pred vasjo. Videl sem, da tamkaj nekaj ruje, razbrskava ter razkaplje po snegu. Kopal je tako pridno, da je puhtel pot z njega v vidni megli. Prvi večer se je vrnil vzakope praznih rok. Drugega jutra sem ga zopet zasledoval, kako je brskal na vse kriplje. Tokrat se je vrnil popoldne s polno kapo krompirja. Zakuril si je v postojanki ogenj, ob dveh konicih je zapičil v tla dve leseni rogljači in jih zvezal s palico povprek. Na ta poprečni drog je nataknil za ročaj svojo jedilno skodelico in jo natlačil s snegom. Med tem ko se je talil sneg na ognju, je lupil vojak krompir, kar je mogel najbolj nitro. Brezal je olupljene krompirje enega za drugim v skodelico.

Ko je bil ves krompir v posodi, je nožak sedel prav tik k ognju in zasadił svoj pogled v kuhajoči se krompir. Niti potrepal ni z očmi, tako nepremično je visel s pogledom na krompirju, kot bi bil zamaknjen v deveto nebo. Krompir je že vrel nekaj časa; vojak ga je še gledal v dolgih, globokih, žaljubljenih pogledih. Kako žaljno je pač čakal ta siromak, da be jedel kuhane brambore.

[Sledje prih.]